

ÖĞRETMENLERİN “ETKİLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ” ALGISI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Çiğdem ALDAN KARADEMİR¹
Aysun AKGÜL

Öz

Bu araştırmada “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni Algısı” öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında devlet okullarında görev yapan toplam 13 (7 kadın-6 erkek) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmış ve çeşitli mesleki kıdeme sahip öğretmenlere ulaşılmıştır. Görüşme tekniği ile veriler toplanmış, görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmış, etkili sosyal bilgiler öğretmenlerinin “ders içinde”, “ders dışında” ve “okul dışında” sahip oldukları özellikler, öğretmen algıları doğrultusunda tespit edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre etkili sosyal bilgiler öğretmenin “model olan”, “gündemden haberdar”, “bireysel farklılıklara vurgu yapan”, “siyaset ve vatandaşlık bilgisi ile demokrasi kültürüne sahip”, “yol gösteren”, “lider olan” özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Etkili sosyal bilgiler öğretmeni algısı, alanyazında ifade edilen “etkili öğretmen” özellikleriyle örtüşmektedir. Ancak öğretmen görüşlerine göre “ülke, millet, tarih sevgisi” ve kullanılan yöntemlerin örneklendirilmesi konuları öğretmenler tarafından bazı nedenler ifade edilerek detaylı bir şekilde ele alınamamaktadır.

Anahtar Sözcükler: etkili öğretmen, sosyal bilgiler öğretmeni, öğretmen algısı, olgu bilim, nitel araştırma.

TEACHERS' PERCEPTION OF “EFFECTIVE SOCIAL STUDIES TEACHER”: A QUALITATIVE RESEARCH

Abstract

In this study, “Effective Social Studies Teacher Perception” was examined in line with teacher views. In this research, the phenomenology, a kind of qualitative research design was used. The study group consisted of 13 (7 female-6 male) social studies teachers working in public schools at the 2017-2018 academic year. The maximum diversity sampling technique was used to determine the study group and reached to the teachers with various vocational

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi. E-posta: caldankarademir@hotmail.com

seniority. Interview was used as data collection technique and at interviews, semi-structured interview form was used. Analyzing the data content analysis was used and the characteristics of effective social studies teachers “in-class”, “out of class” and “out of school” were determined according to teachers’ perceptions. According to the teachers’ views, social studies teachers have the characteristics of “being model”, “aware of the agenda”, “emphasizing individual differences”, “having a culture of democracy and knowledge of politics and citizenship”, “guiding” and “being a leader”. The perception of effective social studies teacher coincides with the characteristics of “effective teacher” in the literature. However, according to the teachers’ views, the subjects such as the “country, nation, history love” and the methods used are not covered in detail by the teachers expressing some reasons.

Keywords: *effective teacher, social studies teacher, teacher perception, phenomenology, qualitative research*

Giriş

“Yeryüzünde öğretmenlikten daha şerefli bir meslek tanımıyorum” sözünü söyleyen antik çağ filozofu Diyojen, öğretmenlik mesleğinin önemine yüzyıllar öncesinden dikkat çekmiştir. Bununla birlikte bugün değişen ve gelişen dünyada bireyden ve öğretmenden beklenen özellikler zamana göre farklılık gösterse bile öğretmenlik mesleği önemini korumaktadır. Öğretmenlik mesleği 1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim temel kanunundaki tanıma göre “devletin eğitim öğretim ve bununla ilgili öğretim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir” şeklinde ifade edilmiştir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 43). Bugün öğretmen sadece öğreten değil, eğitimin temsilcisi ve öğrenmeye sürekli devam eden rehber konumundadır. Bu durum öğretmenlik mesleğinin var olan önemini daha da arttırmıştır. Öğrenmeye sürekli devam eden öğretmenin, kendi gelişiminin yanında öğrencilerin de sürekli öğrenmesini ve gelişmesini sağlayacağı düşünülebilir.

Sullivan ve McDonough (2002), öğretmenleri eğitimde iyi yönde gelişmenin baş mimarları, olarak betimlemektedir. Toplum ve geleceği etkileyen öğretmenin niteliği ve yeterlilikleri konusu araştırılmaya devam etmektedir. Böylesine etkiye sahip olan öğretmenler karşımıza etkili öğretmen tanımını, bu tanıma uygun özelliklerin neler olabileceği sorunsalını çıkarmıştır. Sağır Eyicil’e göre (2011) hedefleri başarmakla etkili olma durumu gerçekleşir.

Etkili öğretmen de eğitim programları ile ulaşılması istenen hedefleri öğrencilere kazandıran kişidir. Ayrıca eğitim sisteminin temel ögesi olan öğretmenlerin başarısı ile özellikleri arasında ilişki vardır (Şen ve Erişen, 2002). Eğitimden beklenen hedeflere ulaşabilmek için, amaçların tümüyle gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu sebeple öğretmenlerin öncelikle etkili olması, ülkemizde eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekmektedir (Şahin, 2011).

Etkili öğretmen niteliklerini belirlemek için yapılan çalışmalarda, birbirini kapsayan ama vurgu noktaları farklı olabilen sınıflamalar yapıldığı görülmektedir. Etkili bir öğretmende bulunması gereken nitelikler kişisel ve mesleki olarak sınıflandırılmıştır. Öğretmenin hoşgörülü, sabırlı, açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı, sevecen, anlayışlı, esprili, yüksek başarı beklentisi olan, cesaretlendirici ve destekleyici olma alt başlıkları kişisel niteliklerle ilgili görülmektedir. Genel kültür, konu alanı bilgisi, mesleki beceri ve yeterlikler (öğretim sürecini planlama, çeşitlilik getirebilme, süreyi etkili kullanma, katılımcı öğretim ortamı düzenleme, öğrencilerdeki gelişimi izleyebilme) mesleki niteliklerle ilgili ölçütlerdir (Erden, 1998 Akt: Karagöz, 2009). Karakelle'ye göre(2005) ise öğretmenlerin etkili öğretmen tanımlarının etkili öğretmen boyutlarına göre incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada etkili öğretmenlik özellikleri mesleki bilgi, öğretim becerileri, öğrenci ilişkileri, sunuş becerileri, sınıf yönetimi, kişisel nitelikler ve tutumlar boyutu olarak 6 boyutlu incelenebilir. Karagöz'ün (2005) öğretmenlerin etkili öğretmen rollerine yönelik algılarını tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmaya göre etkili öğretmen, alanına hâkim, şartlara göre uygun yöntemleri kullanan, kendine güvenen, dersi anlaşılır şekilde anlatan, öğrencilerle etkili iletişim kuran ve öğrenmeyi basitleştirmek amaçlı bazı kişilik özelliklerine sahip öğretmendir. Erişen'in (2002) öğretim elemanlarının etkili öğretmenlik özelliklerini belirlemek amaçlı yaptığı çalışmaya göre ise etkili öğretmenin özellikleri, yeniliklere ve gelişmelere açık, mesleğini seven, eleştiren, soru soran öğretmen olmasıdır. Etkililiğe karar vermek karmaşık olsa da, etkili öğretmenlerin öğrencilerin yaşamı ve öğrenmesi üzerinde etkisi olan öğretmenler olduğu söylenebilir (Stronge, 2007; Akt: Özdemir Şerbet, 2012). Etkili bir öğretmen olmanın, etkili öğretim ile öğretim aşamasında hedeflerin gerçekleşmesi, iyi bir rol-model olma öğrencide etki bırakabilme ve öğretmenlik niteliğiyle gerçekleşeceği düşünülebilir.

Özel alan eğitimi, pedagojik formasyon ve genel kültür alanında gerekli yetkinliği kazanmış etkili öğretmenler topluma ışık

tutmaktadır. Eğitim ile bu ışığı saçan derslerin arasında toplumsal gelişimin öncüsü konumunda olan sosyal bilgiler dersi bulunmaktadır.

“Öğrencilere insan ilişkileri ve vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için disiplinlerarası yaklaşımdan yola çıkarak tarih, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin kaynaştırılmasıyla oluşturulmuş olan sosyal bilgiler, öğrencilerin kişisel, ailevi, bölgesel, ulusal ve küresel konularla ilgili bilgi, beceri ve değer edinmeleri ile günlük yaşamlarında doğru ve mantıklı kararlar almalarına katkı sağlar” (MEB, 2018).

MEB 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları, 3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri bazı amaçlar arasındadır.

Çakmak'ın (2012) matematik öğretmenlerine yönelik görüşler doğrultusunda gerçekleştirdiği araştırmasına göre; öğrenci düzeyine göre açıklamalar yapma, konu alanında bilgili olma ve kendinden emin olma gibi özellikler etkili öğretmen özellikleri olarak ortaya çıkmıştır. Bayraktar ve Çınar (2010) tarafından öğretmen adaylarının etkili fen ve teknoloji öğretmeni davranışlarını inceleyen araştırmada ise etkili soru sorma en etkili öğretmen davranışı olarak ortaya çıkmıştır.

Özdemir Şerbet'in (2012) okul yöneticileri ve öğretmenlerin etkili öğretmen niteliklerine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucuna göre etkili öğretmenin öğrenci başarısı üzerinde en önemli etkiyi yaratmada öğretimi planlama, adaletli davranış gösterme nitelikleri öne çıkmıştır. Şahin' in (2011) öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları araştırmasının sonucuna göre ise alan bilgisi ve bu bilgiyi aktarabilme, nesnel ölçme değerlendirme bilgisine sahip olma, model olma, öğrenci bireysel farklılıklarına dikkat etme, sınıf içi düzeni sağlama, öğrenciyi tanıma özellikleri belirginleşmiştir. Özkan ve Arslantaş'ın (2013) etkili

öğretmen özelliklerinin sıralanmasına yönelik çalışmasının sonucuna göre ise ideal model olan, sorumluluk bilincine sahip, mesleki gelişime ihtiyaç duyan, yeni yöntem teknik kullanma çabası içerisinde olan öğretmen özellikleri ortaya çıkmıştır.

Amaç, içerik ve elde edilecek fayda yönünden sosyal bilgiler dersinin etkili olması için Sosyal Bilgiler öğretmeninin de etkili öğretmen özelliklerine sahip olması oldukça önemlidir. Bu noktada öğretmenlerin bu konuda sahip olduğu algı, etkili öğretmen özellikleri ile paralel bir şekilde onların davranışlarını da etkileyebilir. Bu yüzden etkili öğretmen olmanın temelinde “etkili öğretmen” algısına sahip olmak ta oldukça önemlidir. Etkili Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ise ne tür özelliklere sahip olduğunu inceleyen bir araştırmaya ilgili alanyazın taraması sonucunda rastlanılamamıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni Algısına” yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu görüşlere;

-Öğretmenlerin ders içinde Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?

-Öğretmenlerin ders dışında Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?

-Öğretmenlerin okul dışında Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin “etkili sosyal bilgiler öğretmeni” algısına yönelik görüşleri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemine ait olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim (fenomenoloji) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır.

Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı ancak tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilimsel çalışmalar tanımlanan bir olgu hakkında araştırmacının sorgulama stratejisi uygulayarak insan deneyimlerini açığa çıkarmasıdır (Creswell, 2007 Akt: Gündoğdu ve Ceylan Karani, 2018). Araştırmada öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak görüşleri alınmıştır.

Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda rastgele seçimi anlamlı kılabacak büyük gruplarla çalışmaya ya da genellemeler yapmaya gerek yoktur (Glesne, 2012). Patton’ a göre (2014) çalışma gruplarında bilgi açısından zenginlik olması önemlidir.

Araştırmanın çalışma grubunu, Batı Ege’de bir ilin merkez ilçesi’nde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda 2017-2018 eğitim öğretim yılında görev yapan toplam 13 (7 kadın 6 erkek) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme” tekniğinden faydalanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemin özelliği kendi içinde problemle ilgili benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün Karadeniz ve Demirel, 2017). Öğretmenler farklı mesleki deneyimlere, yaşa, cinsiyete sahip olmakla beraber algıların bireyden bireye değişmesi ile birlikte farklı görüşlere sahip olabilmektedir. Araştırmada mesleki kıdem yılı 1-5 yıl olan 2 öğretmen, 6-10 yıl olan 1 öğretmen, 11-15 yıl olan 2 öğretmen, 16-20 yıl olan 4 öğretmen ve 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olan 4 öğretmenle çalışılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenler ve özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunun betimsel özellikleri

Öğretmen kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)
Ö1	Kadın	21 yıl ve üzeri
Ö2	Erkek	16-20
Ö3	Kadın	6-10
Ö4	Kadın	1-5
Ö5	Kadın	11-15
Ö6	Kadın	16-20
Ö7	Kadın	11-15
Ö8	Kadın	16-20
Ö9	Erkek	21 yıl ve üzeri
Ö10	Erkek	21 yıl ve üzeri
Ö11	Erkek	1-5
Ö12	Erkek	16-20
Ö13	Erkek	21yıl ve üzeri

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama tekniği olarak görüşmelerden yararlanılmış, veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Etkili sosyal bilgiler öğretmeni algısını ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan görüşme formu uzman görüşü doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü vermekte ve nitel araştırmalar içinde yerini almaktadır (Ekiz, 2003).

Veri toplama sürecine geçilmeden önce, gerekli izinler alınmıştır. Çalışma grubu dışında yer alan ve görüşmeye gönüllü olan toplam 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile pilot görüşmeler yapılmış, yarı yapılandırılmış görüşme formunun açık, anlaşılır ve araştırmanın problemini incelemeye uygun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Pilot görüşmeler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu, yedi sorudan oluşan açık uçlu soru formatına sahiptir. Çalışma grubunda yer alan ve görüşmelere katılmaya gönüllü öğretmenlerin de izni doğrultusunda görüşmelerde ses kaydı alınmış ve bunun nedeninin veri kaybını en aza indirmek olduğu katılımcılara belirtilmiştir. Görüşmeler 2017-2018 öğretim yılı bahar döneminde 1 Mart 2018 - 15 Nisan 2018 tarihleri arasında öğretmenlerden randevu alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde, görüşmeye uygun ve sessiz bir ortam olması amacıyla genellikle rehber öğretmenin odası kullanılmıştır. Görüşmelerin başlangıç ve bitiş saatleri kayıt altına alınmış ve görüşmeler ortalama 20 dk sürmüştür.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Toplanan verilerin analizinde nitel veri analizlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Temel amacı toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere ulaşmak olan içerik analizi tekniğinde, birbirine benzeyen kavram ve temalar öncelikle bir araya getirilmekte, ardından bu tema ve kavramlar anlaşılır bir şekilde düzenlenip yorum yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yıldırım ve Şimşek' e göre (2016) içerik analizinde belli aşamalara yer verilir, bu aşamalar verilerin kodlanması, temaların bulunması, kod ve temaların düzenlenmesi bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarıdır. Görüşmeler bilgisayar ortamına Word dosyası şeklinde aktarılmış ve 18 sayfa ham veri metni elde edilmiştir. Elde edilen veriler satır satır okunmuş, , içerik analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen kodlar için kod listesi çıkartılmış, kodların ortak noktaları bulunarak temalara ulaşılmaya çalışılmıştır.

-Araştırmanın Geçerliği ve Güvenilirliği

Yıldırım ve Şimşek’ e göre (2016) nitel araştırmaların doğasına uygun olarak inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık, teyit edilebilirlik geçerlik ve güvenilirliğin yerine karşımıza çıkmaktadır.

İnandırıcılık için Creswell (1998) tarafından belirtilen yöntemlerden:

- Çeşitleme, farklı araştırmacıların bakış açısının kullanılması
- Uzmanlardan bilgi alınması, katkı sağlanması
- Katılımcı onayı alınarak katılımcılarla görüşme dökümlerinin paylaşılması
- Zengin ve ayrıntılı betimleme ile okuyucunun araştırma bağlamına girmesini sağlama
- Dış denetim, araştırma sürecinde kodlamalar ve diğer adımların araştırmacı dışında bir kişi tarafından denetlenmesi takip edilmiştir (Akt: Glesne, 2012).

Aktarılabilirliği sağlamak için takip edilen aşamalar:

- Ayrıntılı betimleme, verilerin kavram ve temalara göre yorum katmadan düzenlenerek sunulması
- Amaçlı örnekleme, araştırmaya dahil edilecek farklı özellikleri gösterme gücüne sahip olmasına göre seçilmesi şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).
- Tutarlılığı sağlamak için takip edilen aşamalar:-Erlandson ve diğerleri (1993) tarafından önerilen araştırmaya dışarıdan farklı bir gözle bakılması ve baştan sona gerçekleştirdiği etkinliklerin değerlendirilmesi ile “tutarlılık incelemesi” yapılmıştır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016).
- Teyit edilebilirlik için takip edilen aşamalar:
- Erlandson ve diğerleri (1993) tarafından önerilen nitel araştırmacının ulaştığı sonuçları sürekli teyit ettiğini açıklayabilmesi için “teyit incelemesi” yapılmıştır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016)

Yukarıda belirtilen basamaklardan hareketle araştırmada inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirliği arttırmak için izlenen adımlar:

Araştırma konusunun sınırlarının çizilmesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması aşamasında uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca katılımcılara “katılımcı onayı formu”

verilmiş ve yazılı izinleri alınmıştır. Araştırmacı tarafından gerçekleştirilen basamaklar bir uzman tarafından denetlenmiştir. Araştırmacı tarafından düzenlenen kod, alt tema ve temalar verilere sadık kalınarak değiştirilmeden sunulmuştur. Uzman tarafından bu aşamada da denetim yapılmıştır. Araştırmacının düzenlemiş olduğu kodlar bağımsız bir başka uzmana sunulmuş ve inceleyip yeniden kodlaması istenmiştir.

İki kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesi Miles ve Huberman (1994)'a göre $P = [Na / (Na + Nd)] \times 100$ hesaplanmıştır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Tablo 2. İki kodlayıcı arası güvenirlilik

Veri Seti	Uyumu miktarı (Na)	Uyumsuzluk Miktarı (Nd)	Uyumu Yüzdesi (P)
Ö6	20	4	83
Ö13	18	3	85

Teyit incelemesi yapılırken, araştırmacı tarafından farklı görüşme dökümleri 2 hafta sonra tekrar kodlanarak uyum incelenmiştir.

Tablo 3. Kodlamalar arası güvenirlilik

Veri Seti	Uyumu miktarı (Na)	Uyumsuzluk Miktarı (Nd)	Uyumu Yüzdesi (P)
Ö4	21	7	75
Ö9	19	6	76

Araştırmaya son şekli uzman görüşünden sonra verilmiştir. Çalışma grubuna ait görüşme kayıtları cümle cümle değiştirilmeden yazıya dökülmüş, daha sonra katılımcılara teyit etmeleri için ulaştırılmıştır. Araştırmanın bulgularını paylaşılırken sıkı sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Öğretmenler Ö1,Ö2... şeklinde kodlanmış, etik kurallar doğrultusunda isimleri gizlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları alt problemler doğrultusunda aşağıda sırasıyla sunulmuştur:

Birinci alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi, "Öğretmenlerin ders içinde Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemi incelemek için görüşme formunda üç soru yer almıştır. İlk soru olarak, öğretmenlere ders

İçinde etkili sosyal bilgiler öğretmeni kavramının onlara neler çağrıştırdığı ve sahip olduğu özellikler sorulmuştur. Öğretmen görüşlerine göre, etkili sosyal bilgiler öğretmeni kavramı “teknoloji kullanan” (Ö1), “bilimsel gelişmelerden haberdar” (Ö2), “değişime uyan” (Ö2, Ö10), “gündemden haberdar” (Ö1,Ö2), “alanın gelişmelerinden haberdar” (Ö4), “ülke, millet ve tarihi seven” (Ö5), “öğrenci merkezli” (Ö3, Ö4, Ö10), “yaşayarak öğrenen” (Ö6, Ö10), “günlük hayatla bağdaştıran” (Ö7, Ö10, Ö12), “esnek” (Ö9), “iyi vatandaş yetiştiren” (Ö10, Ö12), “sorgulama becerisi yüksek” (Ö1, Ö3, Ö7, Ö10), “iletişimi kuvvetli” (Ö6, Ö10), “model olan” (Ö8, Ö9), “tutarlı” (Ö8), ve “aktif olan” (Ö11, Ö13) gibi özellikleri çağrıştırmaktadır. Bu kodlar teknolojik, pedagojik, alan bilgisi ve bireysel özellikler olmak üzere 4 temada gruplanmıştır.

Teknolojik Özellikler

Etkili sosyal bilgiler öğretmenini “teknoloji kullanan” (Ö1), “bilimsel gelişmelerden haberdar” (Ö2), “değişime uyan”(Ö2, Ö10) teknolojik özelliğe sahip olma durumuyla olur.

Ö1: Etkili sosyal bilgiler öğretmeni deyince gündemi takip eden, teknolojiyi bilen, teknolojiyi kullanabilen ve çocuklara da bu konuda yetebilen öğretmendir.

Ö2: Etkili sosyal bilgiler öğretilmesi için günlük yaşamın ve bilimsel gelişmelerin mutlaka haberdar olunması gerekiyor. Bence yapılan yeniliklerden sonra sosyal bilgiler deyince sadece durağan bir bilgi bütünü aklı gelmiyor. Sürekli değişen bir konu haznemiz var bu konu haznesinde takip edilebilmesi için öğretmenin sürekli kendisini geliştirmesi gerekiyor.

Pedagojik Özellikler

Etkili sosyal bilgiler öğretmeni “öğrenci merkezli” (Ö3, Ö4, 10), “yaşayarak öğrenen” (Ö6, Ö10), “günlük hayatla bağdaştıran” (Ö7, Ö10, Ö12), “esnek” (Ö9), “iyi vatandaş yetiştiren” (Ö10, Ö12), kodları pedagojik özellikler teması altında gruplanmıştır.

Ö4: alanının tüm gelişmelerden haberdar olan, gelişmeleri yakından takip eden, dersini etkili bir şekilde dersini öğrenci merkezli şekilde işleyebilen öğretmen demek ...

Ö7: öğrencilere kendinden günlük hayattan sosyal bilgilerin içeriğinde var zaten bu hani günlük hayatı bağdaştırıyoruzgünümüzden gündemden çevreden çocuğa örnek vererek gidiyoruz.

Öğretmenlerin konuları günlük hayatla bağdaştırması gerektiğini düşünmeleri, derste öğrenmelerin kalıcılığını sağlayabilecektir.

Alan Bilgisi Özellikleri

Öğretmen görüşleri doğrultusunda “Gündemden haberdar” (Ö1, Ö2), “alanın gelişmelerinden haberdar” (Ö4), kodları alan bilgisi özellikleri teması altında çözümlenmiştir.

Öğretmenlerin özellikle gündemden haberdar ve alanın gelişmelerinden haberdar olma ile ilişkili görüş belirtmişlerdir.

Ö2: sosyal bilgiler deyince, sadece durağan bir bilgi bütününe akla gelmiyor. Sürekli değişen bir konu haznemiz var bu konu haznesinde takip edilebilmesi için öğretmenin sürekli kendisini geliştirmesi gerekiyor.

Bireysel Özellikler

Öğretmenlerin görüşlerine göre, “Sorgulama becerisi yüksek” (Ö1, Ö3, Ö7), “iletişimi kuvvetli” (Ö6, 10), “ülke, millet ve tarihi seven” (Ö5), “model olan”(Ö8, Ö9), “tutarlı” (Ö8), “aktif olan” (Ö11, Ö13) kodları bireysel özellikler teması altında çözümlenmiştir.

Ö10, öğretmenlerin sorgulama becerilerinin yüksek olmasını, bir etkili öğretmen özelliği olarak belirtmiş ve öğrencilerin sorgulama yapmamasını da özellikle vurgulamıştır.

Ö10: ...Varsa yoksa hep yüksek notlara odaklı ama öbür tarafta sorgulama acaba yaptım şey doğru mudur nedir sormadan bir yerlere gelmiş ...Osmanlı Devleti'nin yılında orada tarihte vermişim tarafından kurulmuştur bir Osmangazi var bir Orhangazi var Çocuk Orhangazi yazıyor ...oku bakalım Osmanlı Devleti 1299 da Osman Gazi tarafından kurulmuştur Orhangazi ile oku bir de bakalım.....artık yazdığını değerlendiren bir kuşak yok.

Ö5: etkili bir sosyal bilgiler öğretmeni öncelikle kendi yaşadığı yeri ülkesini, tarihini iyi özümsemiş, tarih sevgisi aşılabilen milli tarihine, kültürüne sahip çıkan, sahip çıkmayı öğreten bir öğretmen geliyor

Bireysel özelliklerine bakıldığında “ülke, millet ve tarih sevgisi” kavramı sadece bir sosyal bilgiler öğretmeni tarafından ifade edilmiştir.

Etkili sosyal bilgiler öğretmeni “model olan” bir özelliğe sahiptir diyen bir öğretmenin görüşü aşağıda verilmiştir:

Ö8: Bir kere örnek olmamız gerekiyor yani anlattığımızla yaşadığımız şey farklı olursa burada

sıkıntı olur ...bence çocuklara hayatta nasıl davranmaları gerektiğini bize bakarak a evet işte öğretmenim nasılsa bende öyle olmalıyım...

Birinci alt probleme yönelik olarak ders içi etkili sosyal bilgiler öğretmeni davranışına yönelik ikinci soru olarak, etkili sosyal bilgiler öğretmenin derste uyguladığı etkinlikler sorulmuştur. “aktif olma” (Ö2, Ö4, Ö5, Ö11), “deneyimleyerek öğrenme” (Ö3, Ö11, Ö12), “sorgulamaya dayalı” (Ö3, Ö10), “materyal yapımı” (Ö4, Ö11), “tartışma” (Ö5, Ö12), “soru cevap” (Ö5, Ö6, Ö7), “anlatım” (Ö5), “altı şapka” (Ö11), “istasyon” (Ö11), “sergi” (Ö11), “sosyal bilgiler odası” (Ö9), drama (Ö4, Ö10), “türkü” (Ö10), “oyun” (Ö13), “slayt” (Ö1, Ö3),

“EBA (Eğitim Bilişim Ağı) etkinlikleri” (Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö13), “nesne getirme” (Ö2, Ö10), “akıllı tahta” (Ö3, Ö5, Ö6, Ö10), “video” (Ö3, Ö6, Ö7), “bulmaca” (Ö5, Ö13) olarak kodlanmıştır. Bu kodlar yaparak-yaşayarak etkinlikler ve görsel-yazılı etkinlikler olarak temalandırılmıştır.

Etkili sosyal bilgiler öğretmenin ders içinde uyguladığı etkinlikler “aktif olma” (Ö2, Ö4, Ö5, Ö11), “deneyimleyerek öğrenme” (Ö3, Ö11, Ö12), “sorgulamaya dayalı” (Ö3, Ö10), “materyal yapımı” (Ö4, Ö11), “tartışma” (Ö5, Ö12), “soru cevap” (Ö5, Ö6, Ö7), “anlatım” (Ö5), “altı şapka” (Ö11), “istasyon” (Ö11), “sergi” (Ö11), “sosyal bilgiler odası” (Ö9), drama (Ö4, Ö10), “türkü” (Ö10), “oyun” (Ö13) olarak yaparak-yaşayarak etkinlikler doğrultusunda temalandırılmıştır.

Etkili ders işleyebilme için Ö9, sosyal bilgiler odasının gerekli olduğunu belirtmiştir.

Ö9:Biz kendi bünyemizde sosyal bilgiler odası kurduk bu şehrimizde ilkti ve değişiklikti program ve çalışmalarda öğrenciyi öne çıkardık Gerçekten çok güzel ve verimli ürünlerde ortaya çıktı ama her okulda Bunu uygulayabilmek zor. Öncelikle bunu yönetimi idareyi..., altyapı olarak sınıfın size tahsis edilmesi neredeyse imkansız zaten ...bunun için öncelikle sosyal bilgiler öğretmenine bir sınıf tahsis edilmesi uygun ortamın sağlanması gerekiyor ki ...Sosyal bilgiler odası kurulması şart

Yaparak ve yaşayarak öğrenmelerin gerçekleşmesi için bu etkinliklerin yapılması gerektiğini vurgulayan Ö9 ayrıca bu etkinliklerin amaca uygun yapılabilmesi için sınıf mevcudunun önemli olduğunu vurgulamıştır.

Ö9: ..yöntem ve teknikleri uygulayabilmek için mevcut şartlarında çok iyi olması gerekiyor sınıfların mevcudunun az olması gerekiyor ...sınıflar az sınıfta disiplini sağlamak için çok fazla çaba sarf etmiyor musunuz bu da derste daha fazla yöntem teknikler kullanmak için aslında bize zaman kazandırıyor.

Ö10 ise derslerinde türkülere yer verdiğini belirtmiş ve derse ilginin bu yolla sağlanabileceğini, bu yolla da etkili öğretmen olunabileceğini vurgulamıştır.

Ö10: ...Arada sırada sazımı götürürdüm veya saz olmasa bile örneğin işte bilir misiniz Çubuk Beli mükemmel bir türkü vardır Antalya Burdur arasında yol ver bana Çubuk Beli geçeyim diye söyledim...ders böyle daha etkili ve öğretmen de

Görsel ve yazılı etkinlikler teması doğrultusunda slayt “(Ö1,Ö3), “EBA (Eğitim Bilişim Ağı) etkinlikleri” (Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö13), “nesne getirme” (Ö2, Ö10), “akıllı tahta” (Ö3, Ö5, Ö6, Ö10),

“video “(Ö3, Ö6, Ö7), “bulmaca” (Ö5, Ö13) gibi etkinlikler yer almıştır.

Öğretmenlerin özellikle EBA’dan yararlandıkları fark edilmiştir.

Ö2: ...genellikle konumuza anlattıktan sonra onu örneklendirmeye özen gösteririm EBA dan onunla ilgili testlerimizi çözeriz görselliğe önem veririm .. bulamadığım şeyleri de kendim evden getirip çocukları göstermeyi .

Ö6:....tarih derslerinde görsel ve videoları çok kullanmaya çalışıyorum tabii ki bunda da EBA eğitim bilişim ağıımız çok işimize yaradı ,akıllı tahtalarımız bu yönde verimi arttırdığını düşünüyorum.

Bu etkinlikleri yaparak etkili öğretmen olunabileceğini belirten bir öğretmen ise ders süresinin kısıtlı olmasını ve konuları ancak yetiştirebildiğini ifade etmiştir.

Ö5:....ders süremiz çok kısıtlı, özellikle inkılap tarihi 2 saat... dersin ...konularımı ancak geliştirebiliyorum isterim ki etkinlikler yapayım öğrencileri derste etkili kılayımbana verilen ders saatiyle ben ancak konularımı yetiştiriyorum ...

İlk alt problem doğrultusunda öğretmenlere üçüncü soru olarak, ders içinde etkili sosyal bilgiler öğretmeni olarak tüm öğrencileri derse katabilmek için ne gibi davranışlara sahip olduğu, ne gibi davranışlar sergilediği sorulmuştur. Öğretmen görüşleri doğrultusunda “dikkat çekme” (Ö1, Ö7), “motivasyon” (Ö1, Ö7, Ö12), “çocuğu tanıma “ (Ö1), “bireysel farklılıklara saygı” (Ö2, Ö7, Ö9, Ö10), “öğrenci seviyesine uygunluk” (Ö2, Ö4, Ö9, Ö13), “sınıf içi iletişim” (Ö3), “söz hakkı” (Ö5, Ö8, Ö12), “akademik özgüven” (Ö5, Ö6), “göz teması” (Ö7, Ö12), “mesleki deneyim” (Ö9), “farklı yöntem kullanma” (Ö8, Ö11, Ö13), “sınav ipuçları” (Ö13) kodları ortaya çıkarılmıştır. Bu kodlar öğretmen davranışlarını merkeze alma ve öğrenciyi merkeze alma temalarına yerleştirilmiştir.

Etkili sosyal bilgiler öğretmenin öğrencileri derse katmak için sahip olduğu “dikkat çekme” (Ö1,Ö7), “motivasyon” (Ö1, Ö7, Ö12), “sınıf içi iletişim” (Ö3), “söz hakkı” (Ö5, Ö8, Ö12), “mesleki deneyim” (Ö9), “farklı yöntem kullanma” (Ö8, Ö11, Ö13) gibi özellikleri öğretmen davranışlarını merkeze alma teması altında birleştirilmiştir.

Ö1, dikkat çekme ve motivasyon amaçlı davranışlarını ifade etmiştir.

Ö1: ...bazen giriyorum kapıya geliyorum sınıf çok böyle gürültülü ve şeyse kaşlarımı çatık giriyorum ...sınavdan çıkmış oluyorlar diyorum hepimize yüz verdim hadi ağlamayın ... önce çocukları derse motive etmek lazım bunun içindeiyi birer oyuncu olması gerekiyor ve ben göz temasına çok inanıyorum tek tek çocukların gözüne bakabildiğim kadar ..

Öğretmenlerin “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni” Algısı: Bir Nitel Araştırma

Ö5K:ben kattığımı düşünüyorum çünkü sınıf mevcudumuz çok fazla değil az sayıda öğrencimiz var ...öğrencilere söz hakkı tanıyorum ..böyle olmuş olabilir... arkada oturan sessiz derse katılmak istemeyene bile ben söz veriyorum hani biraz daha girişimci olsun....sosyal bilgilerde bu da önemli

Ö7 ise bu süreçte derse herkesin katılımının mümkün olmadığını dile getirmiştir.

Ö7:bu başarılmaz çünkü öğrencilerin seviyeleri çok farklı seviye grupları olan öğrencilerle çalışmıyoruz ilgileri de farklı yani 30 öğrencinin hepsi sosyal bilgileri sevecek diye bir durum yok...

“Çocuğu tanıma” (Ö1), “bireysel farklılık” (Ö2, Ö7, Ö9, Ö10), “öğrenci seviyesine uygunluk” (Ö2, Ö4, Ö9, Ö13), (Ö4), “akademik özgüven” (Ö5, Ö6), “sınav ipuçları” (Ö13) öğrenciyi merkeze alma amaçlı davranışlardır. Bireysel farklılık ve öğrenci seviyesine uygunluk öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Öğretmen görüşleri doğrultusunda Ö2, Ö9 ve Ö10’un görüşlerinde yer alan ifadeler aşağıda sunulmuştur:

Ö2:....mutlaka çocukların hepsinin aynı düzeyde olmadığını bilmesi gerekir yani bir çocuk vardır bir konuyu bir buçuk dakika içerisinde öğrenir bir çocuk için de 2 saat boyunca dersi islemen gerekir ondan dolayı her çocuğumda seviyesine inerek bir şeyler öğretebilmek lazım, ..birisine gidersin kutup ikliminin özelliklerini öğretebilirsin birine de Eskimolara kaldığı evin iglo olduğunu öğretebilirsin ...

Ö9: ...Ne oluyor Çocukla çocuk oluyorsunuzonun gözüyle bakmaya çalıştığımızda daha kolay Ulaşmanız Daha kolay daha verimli oluyor

Ö10: ...önce tanımak lazım tabi Öğrencilerin farklı niteliklerini tanımak lazım ya ...bir öğrencimiz var sonradan fark ettim belediyenin tiyatro kursuna gidiyormuş bu iletişimle ilgili 7 sınıflarda bir konumuz var iletişim hataları yanlış anlamalar orda var mı dedi mi Böyle Karagöz-Hacivat bir baktım çocuk ertesi gün elinde şeyler de varmış gölge oyunuKaragöz ve Hacivat’ın 20 dakika çocuklara sunduğu teklemeden sundu

İkinci alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Öğretmenlerin ders dışında Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Ders dışında etkili bir sosyal bilgiler öğretmenin özelliğine ilişkin öğretmenlerin sahip oldukları algılar, öğretmen görüşlerine göre belirlenmiştir. Öğretmen görüşleri “yönlendirici ve yol gösterici” (Ö1, Ö11, Ö12, Ö13), “siyaset bilen” (Ö1, Ö11, Ö12), “vatandaşlık bilgisi ve demokrasi kültürüne sahip” (Ö1, Ö10, Ö12), “aktif olan” (Ö2, Ö11), “güncel hayata yakın” (Ö2, Ö3), “iletişim becerisi yüksek” (Ö2, Ö3, Ö6, Ö10, Ö11, Ö13), “girişimci”

(Ö6), “dili etkili kullanan” (Ö13) kodları bilişsel özellikler ve duyuşsal özellikler olarak temalandırılmıştır.

Öğretmen görüşlerine göre, “Yönlendirici ve yol gösterici” (Ö1, Ö11, Ö12, Ö13), “siyaset bilen” (Ö1, Ö11, Ö12), “vatandaşlık bilgisi ve demokrasi kültürüne sahip” (Ö1, Ö10, Ö12), “güncel hayata yakın” (Ö2, Ö3) şeklinde ifade edilen özellikler, öğretmen algılarına göre ders dışında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sahip olduğu etkili öğretmen özellikleridir ve bu özelliklere, bilişsel özellikler teması altında yer verilmiştir.

Ö1, Ö11, Ö12 ve Ö13, etkili sosyal bilgiler öğretmenin ders dışında da yönlendirici ve yol gösterici olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Öğretmen görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö1:..... işte kanunlar tüzükler yönetmelikleri genelde sosyal bilgiler öğretmenleri iyi bildiği için arkadaşlarım zorda kaldıkları yerde bu konuda yardımcı olduklarını düşünüyorum....

Ö11:... Birçok noktada duyarlı öğretmenler olduğumuzu düşündüğüm için yani öğrencilere ve öğretmenlere birçok noktada yardımcı, yol gösteren olabiliriz ...siyaset konusuna da az çok bilgilidir Dolayısıyla yani Türkiye'de bir seçim sistemi değişince neler değişiyor bunlarla ilgili küçük küçük belki yol gösteren olabilir ...yine yol gösteren işi organize eden olabilir .. aktif olarak yine işin başında giden öğretmen olabilir.....

Ö12: ...sosyal bilgiler öğretmenleri Diğer arkadaşlara da geçmişten günümüze siyaset olsun yönetim şekilleri olsun kıyaslamalar ve onları anlatma konusunda Yardımcı olduklarını düşünüyorum ben yani...Kut inancı neymiş işte Türklerde gerçekten dine dayalı bir yönetim var mı yok mu

Öğretmen görüşlerine göre, “aktif olan” (Ö2, Ö11), “iletişim becerisi yüksek” (Ö1,Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö10, Ö11, Ö13), “girişimci olan” (Ö6), “dili etkili kullanan” (Ö13), “model olan” (Ö1, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13), “öğrencileri uzlaştıran” (Ö2, Ö10) ve “öğrenciyi tanıyan” (Ö3, Ö6, Ö9, Ö12) şeklinde belirtilen etkili öğretmen özellikleri, duyuşsal özellikler teması altında çözümlenmiştir. Bu doğrultuda öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Ö2:...bahçede nöbette etkili sosyal öğretmeni ne yapabilir, çocukların sonuç olarak sosyal ilişki içerisinde olduğundan bahçede ve nöbette kavga gürültü tarzı şeylerde veya birileri tartışmaları konularında onlara direkt baskı yaparak değil de onları uzlaştırmak onlara yaptıkları şeylerin kötü olduğunu söyleyerek

Ö10:.....çocuklar çok çabuk kavga edebiliyorlar nöbetteyse görevimizi yerine getirirken Nedir sorun anlat bakalım sen anlat bakalım uzlaşma kültürü anlamında bir şeyler yapabiliriz. sorun çözme becerisi en büyük sıkıntılarında birisi bu.

Ö5 ve Ö6 ders dışında bahçede ve nöbette çocuklarla iletişim kurduğunu belirtmiştir.

Ö5:... Bu sıradan bir şey olacak aslında hani diğer öğretmenlerle hani rutin çocuklar da soru cevap yapıyoruz yine geliyorlar yanımıza soru soruyorlar yani bu olabilir onların sorularına cevap vermek olabilir

Ö6:... daha çok öğrencilerle sohbet ediyorum , tanımadığım öğrenci dersine girmediğim öğrenci bile nöbet esnasında artık beni tanıdığı için gelip rahatlıkla problemin anlatabiliyor sosyal bilgiler öğretmeni deyince zaten aklına konuşabilir, bizimle sohbet edebilir..

Ö3 ve Ö9 ise ders dışında etkili bir öğretmenin çocukları tanıması gerektiğini belirtmiş ve teneffüslerin, bahçenin öğrenciyi tanımak için fırsat olmasını şu şekilde ifade etmiştir.

Ö3:.....öğrenciye takılıyorum espri yapıyorum dalgın olana yöneliyorum yalnız oturanın yanına oturuyorum ... öğrenci davranışlarına bakıyorum o kadar güzel bir ayna ki o bazıları mesela şiddete meyilli oluyor bazıları yalnızlığa yöneliyor bazıları aktif oluyor yani aslında sınıfta da o öğrencinin niye davrandığını görebiliyorsun.

Ö9: Çok fazla şey yok ama bu noktada bizim için öğrenciye en kolay ulaşabileceğimiz anlardır ders içinde size ulaşamadığı size sormadığı Ya da sizin gözlediğiniz Ne bileyim çocukta bir eksiklik varsa bu konuda çocuğa en kolay yaklaşacağınız anlar nöbet anlarıdır yani ders dışıdır.

Üçüncü alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Öğretmenlerin okul dışında Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni algısına yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğretmen görüşleri, “vatansever” (Ö1), “lider” (Ö1, Ö6, Ö12), “haklarını bilen” (Ö1,Ö4), “günceli takip eden” (Ö2, Ö4), “iletişim becerisi yüksek” (Ö3, Ö13), “haksızlığa müdahale eden” (Ö4, Ö5), “yol gösteren” (Ö6, Ö9, Ö11, Ö12), “kendini geliştiren” (Ö6), “milli bilinci yüksek” (Ö11), “sorgulayan” (Ö10) şeklinde kodlanmış ve bireysel davranışlar ile toplumsal davranışlar temaları altında çözümlenmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre “Lider” (Ö1, Ö6, Ö12), “haklarını bilen” (Ö1, Ö4), “günceli takip” (Ö2, Ö4), “kendini geliştirme” (Ö6), “sorgulayan” (Ö10) şeklinde kodlanan özellikler, bireysel davranışlar teması altında belirtilmiştir. Öğretmenlerin etkili sosyal bilgiler öğretmenin okul dışında sahip olması gereken özelliklere ilişkin sahip oldukları algıları, öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmiş ve lider olma, yol gösterme konularında vurgu yaptıkları görülmüştür.

Ö6:...genellikle çevremizde her zaman lider konumuna çıkabiliyoruz çünkü daha çok okuyan, daha çok araştıran bir öğretmen bölümü olduğumuz için.

insanlarda gelip her zaman dışarıda toplumda bile bize sorabiliyor a evet sosyal bilgiler öğretmeni onun bir fikri vardır, o kesin bunu duymuştur, biliyordur gibi...

Ö12: ...Liderlik özelliği olabiliyor Acaba böyle mi Söyle mi hangisi faydalı hangisi daha zararlı...fikirleri paylaşmak karşındaki insanların fikirlerini aldığımız sürece bizim dersimiz güzel bir ders çünkü insanlar merak ettiği şeyleri öğrenmek geçmişini Geleceğe dair planlar yaşadığı coğrafyada Petrolmüş orta doğuymuş savaşmış Arap Baharı hep konuşuluyor insanlar bunu merak ediyorlar ...

Ö13'ün okul dışında etkili sosyal bilgiler öğretmeni özelliğiyle ilgili görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Ö13: ...etkili sosyal bilgiler öğretmeni Evet toplumun önde gelen kişilerinden biri iletişim olsun önderlik etme olsun yol gösterme olsun toplumda yaşanan sıkıntılara çözüm yolu topluma bu konuda örnek olma anlamında olsun yani Her anlamda Önderiz şöyle söyleyeyim Mustafa Kemal Atatürk toplumumuzda önderlik yaptıysa okullarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu işi yaptığını düşünüyorum açık ve net.

Öğretmenler etkili öğretmen özelliği olarak haklarını bilme konusunda görüş belirtmişlerdir. Ö1 ve Ö4'ün bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö1:....çıktım sınıftan bayrak nedir vatan nedir bağımsızlık sembollerimizden biraz hani daha fazlamı vatansever olduğumuzu düşünüyorum, bu nedenle de bazı konularda lider olma özelliklerine de sahip olduklarını düşünüyorum mesela önümüzde seçim var, ...seçime hani kime oy verdikleri önemli değil ama o haklarını kullanmaları gerektiğini bununda böyle isteğe bağlı değilde biraz zorunlu olduğunu bilsinler

Ö4:....haklarını bilen bir öğretmen olması gerekiyor en başta vatandaşlık haklarını bilen buna sahip çıkabilen yada dışarıda sokakta mahallede haklar çiğnendiği zaman ona müdahale eden bir öğretmen olmalı diye düşünüyorum

Etkili bir sosyal bilgiler öğretmeni aynı zamanda günceli takip etmelidir görüşünü vurgulayan Ö2'nin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö2: ...sosyal bilgiler öğretmeni tüm gelişmeleri takip etmek zorunda olduğundan dolayı siyasetinden sosyaline ekonomiden ve kültürel öğelerine kadar her şeyi takip etmek zorunda olduğundan girdiği ortamlarda illaki sözü dinlenen insanlardır.

Toplumsal Davranışlar teması altında yer alan etkili öğretmen özellikleri, "Vatansever" (Ö1), "iletişim becerisi yüksek" (Ö3, Ö13), "haksızlığa müdahale eden" (Ö4, Ö5), "yol gösteren" (Ö6, Ö9, Ö11, Ö12), "milli bilinci yüksek" (Ö11) şeklinde kodlanmıştır. Bu tema altında yer alan öğretmen görüşlerinden alıntılar öğretmenlerin etkili öğretmen özelliklerine ilişkin algılarını ortaya koymaktadır.

Ö3:...çocukla çok daha rahat iletişim kurabiliyorum çocuğun demek istediklerini çok daha hızlı anlayabiliyorum hatta çok böyle konuşma imkanı yaşantı oluşmuşsa öğretmen olduğumu anlıyorlar

Ö5:....ben en basiti okula, okuldan eve giderken mesela şahit olduğum yada kulak misafiri olduğum hele ki dersimle ilgili konuşuluyorsa müdahale etmeden duramıyorum neden yanlış bir söylem duyduysam bunu mutlaka düzeltme gereği hissediyorum ...haklarımız özgürlüklerimiz var hak mağduriyetlerinin yaşandığı durumlarda mutlaka müdahaleci konumdayım.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “etkili sosyal bilgiler öğretmeni” özelliklerine ilişkin algıları, öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Sahip olunan algının davranışlara ve öğretime yön verecek; gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetinin ise yetiştirilen insan gücünü, ülkenin gelişmişliğini, çağdaşlığını etkileyebilecektir. Sosyal bilgiler dersi bireyin vatandaş olarak yetişmesi toplumsal kimlik kazanması açısından önemli bir derstir.

Etkili sosyal bilgiler öğretmeninın ders içindeki etkili öğretmen özelliklerine yönelik algılarının belirlendiği birinci alt probleme göre, etkili sosyal bilgiler öğretmeni gündemden haberdar olan, konuları günlük hayatla bağdaştıran, sorgulayan ve iletişim becerisine sahip öğretmendir. Öğretmenlerin konuları günlük hayatla bağdaştırması gerektiğini düşünmeleri dersin öğrenmelerinin kalıcılığı açısından da önemlidir. Ancak etkili sosyal bilgiler öğretmeninın özelliğine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, dersin temel amaçları doğrultusunda yer alan “ülke, millet ve tarih sevgisi” özelliği bir öğretmen tarafından dile getirilmiştir. Öyle ki 1739 sayılı Milli Eğitim Temel kanununda da Sosyal Bilgiler öğretmeni “ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan” kişi olarak tanımlanmaktadır. Keçe’ye göre (2013) de tarihsel konuları ele alırken öğrenciye değer boyutunda vatan, millet, bayrak, ülke sevgisinin aşılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenler etkinlik olarak EBA’ dan ve akıllı tahtadan oldukça yararlanmaktadır. Ayrıca öğretmenler, derste görsellik sağlamak amaçlı akıllı tahta ve EBA etkinlikleri dışında kil tablet yapımı, balon ile paralel-meridyen öğretimi gibi etkinliklerle öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmesine katkıda bulunmaktadır. Etkili sosyal bilgiler öğretmeni öğrencileri ders içine katabilmek için motivasyon sağlayıcı olan, farklı yöntem kullanmaya yönelik değişiklik yapan ve öğrenci seviyesine uygun davranan öğretmendir. Şahin (2011), öğretmenin etkililiğini,

öğretmenin uygun araç ve yöntemleri eğitimsel amaçları gerçekleştirebilecek biçimde kullanabilmesi, şeklinde ifade etmektedir. Öğretmen görüşlerine göre de yöntem ve tekniklikleri kullanmak vurgulanmıştır. Sağır Eyicil'in (2011) de araştırmasına göre araştırma grubunda yer alan öğretmen ve öğrencilerin öğretim yöntemlerini kullanma durumlarına ilişkin verdikleri cevaplara göre; öğretmenlerin % 91.5'inin derslerinde öğretim yöntemlerini kullandığı ortaya çıkmıştır. Şen ve Erişen'e göre (2002) de çeşitli öğretim stratejilerini uygulamayı ve bunları yaparken de iletişimi iyi kullanmayı etkili öğretmen davranışları içerisinde değerlendirmektedirler.

Araştırmanın ikinci alt problemi doğrultusunda etkili sosyal bilgiler öğretmeni ders dışında, yönlendirici ve yol gösterici olan, vatandaşlık bilgisi ile demokrasi kültürüne sahip olan öğretmendir. Etkili sosyal bilgiler öğretmeni, öğretmen görüşleri doğrultusunda vatandaşlık bilgisine sahip ve bu konuda toplumu aydınlatan öğretmendir. Öğretmen görüşlerine göre etkili sosyal bilgiler öğretmeni, ders dışında da model olma davranışını sürdürmelidir. Şahin (2011) tarafından yapılan bir araştırma bulgularına göre öğretmenler, etkili bir öğretilerde bulunması gereken kişilik özellikleri ile ilgili önem sıralamasında % 30,9 ile "çevresine ve öğrencilerine davranışlarıyla model olmalıdır" seçeneğini birinci sırada tercih etmişlerdir. Bu çalışmada da diğer alt problemler dahilinde model olmaya sıklıkla vurgu yapılmıştır. Öğrenciyi tanımaya ve iletişim kurmaya vurgu yapması açısından etkili sosyal bilgiler öğretmeni mevcut programlar çerçevesinde öğrenciyi tanımaya ve bireysel farklılıkları fark etmeyi amaçlamaktadır. Dili etkin kullanma vurgusu bir öğretmen tarafından yapılmıştır. Özkan'ın (2013) çalışmasında da öğretmen algılarına göre, iletişimin ögesi olan ana dilini iyi kullanma göz ardı edilmiştir. Bu bulgu, eldeki araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın son alt problemine göre etkili sosyal bilgiler öğretmeni okul dışında lider, haklarını bilen, haksızlığa müdahale eden ve yol gösteren öğretmendir. Etkili sosyal bilgiler öğretmenin günceli takip ettiği dile getirilmiştir. Öğretmenlerin öğretim süreci dışında da güncel bilgiler takip etmesi, öğretim programında da yer alan bir konudur. 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan ve kazanımların gerçekleştirilmesinde ifade edilen nokta, "yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmişbugün-gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik" gibi

Sosyal Bilgiler öğretiminin temel ilkelerinin dikkate alınması şeklindedir (MEB, 2018).

Etkili öğretmenin haklarını bilen ve kullanan öğretmen olması, Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları arasında yer alan “bireyi sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak yetiştirmek” amacının gerçekleşmesi için önemlidir. Bu durum hem etkin vatandaşlık başlığı altında hem de Sosyal Bilgiler dersi'nin özel amaçları çerçevesinde ele alınmıştır (MEB, 2018). Elde edilen bulgu, öğretim programında yer alan ifadelerle paralellik göstermektedir. Öğretmen görüşleri, öğretmenlerin, etkili öğretmen özellikleri çerçevesinde farkında olduklarını ve farkındalıklarının öğretim programı ile tutarlılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Etkili öğretmen özelliklerine ilişkin algıların, öğretmen görüşleri çerçevesinde incelendiği bu çalışmada, bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Öğretmenlerin etkili öğretmen özelliklerine ilişkin farkındalıklarını arttırmak için, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Etkili Sosyal Bilgiler öğretmen özellikleri” eğitimleri verilebilir.
- Gözlem tekniği de ele alınarak desenlenen nitel çalışmalarda öğretmen özellikleri incelenebilir, görüşme bulguları ile gözlem bulguları karşılaştırılabilir..
- Farklı branşlara özgü de “etkili öğretmen özellikleri” incelenerek karşılaştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Ceylan, V. K. ve Gündoğdu, K. (2018), “Bir Olgu Bilim Çalışması: Kodlama Eğitiminde Neler Yaşanıyor”, *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama*, 8(2), 1-34.
- Dilekmen, M. (2008), “Etkili Eğitim İçin Etkili Öğretmenlik”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 214-220.
- Erden, M. (1998), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, 1. Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul.

-
- Erişen, Y. (2002), "Öğretmen Yetiştirilen Kurumlarda Öğretim Elemanlarının Etkili Öğretmenlik Özellikleri", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 99-116.
- Ekiz, D. (2003), *Eğitimde Araştırma Yöntem Ve Metodlarına Giriş*, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Glesne, C. (2011), *Becoming Qualitative Researchers: An Introduction*, 4. Baskı, Pearson, Boston.
- Gültekin, E. (2016), *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi "Adım Adım Türkiye" Ünitesinden Bulunan Kavramların Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın).
- Karagöz, O. (2009), *İstanbul İli Anadolu Yakası Ataşehir İlçesinde Bulunan Resmi Ve Özel İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Etkili Öğretmen Rollerine Yönelik Alguları Nasıldır?*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Karakelle, S. (2005), "Öğretmenlerin Etkili Öğretmen Tanımlarının Etkili Öğretmenlik Boyutlarına Göre İncelenmesi", *Eğitim Ve Bilim*, 30(135),1-10.
- Keçe, M. (2013), "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konuları: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 343-361.
- Kurtoğlu, M. ve Seferoğlu, S. (2013), "Öğretmenlerin Teknoloji Kullanımı İle İlgili Türkiye Kaynaklı Dergilerde Yayımlanmış Makalelerin İncelenmesi", *Journal Of Instructional Technologies &Teacher Education*, 2(3), 1-10.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu*, Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). T.C. Resmi Gazete Tarih: 24/6/1973 Sayı: 14574. 25 Şubat 2019 Tarihinde [Http://Mevzuat.Meb.Gov.Tr/Html/Temkanun_0/Temelkanun_0.Html](http://Mevzuat.Meb.Gov.Tr/Html/Temkanun_0/Temelkanun_0.Html) Adresinden Erişildi.
- Okut, L. (2009), *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Eğitime İlişkin İnançlarına Göre Etkili Öğretmen Özellik Ve Davranışlarına Sahip Olma Dereceleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Özkan, M. ve Arslantaş, İ. (2013), "Etkili Öğretmen Özellikleri Üzerine Sıralama Yöntemiyle Bir Ölçekleme Çalışması", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 311-330.
-

**Öğretmenlerin “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretmeni” Algısı:
Bir Nitel Araştırma**

-
- Özdemir Ş. ve Olcay T. (2012), *Okul Müdürleri Ve Öğretmenlerin Etkili Öğretmen Niteliklerine İlişkin Algıları (Zeytinburnu-Bakırköy Örneği)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Patton, M. C. (2014), *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*, (3. Baskıdan Çeviri Ed. M Bütün, Ve S. B. Demir), Pegem Akademi, Ankara.
- Sağır Eyicil, N. (2011), *Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili Öğretmenlik Davranışlarının Değerlendirilmesi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş.
- Sullivan, P. A. ve Mcdonough, A. (2002), “Teachers Differ İn Their Effectiveness, Proceedings”, *Proceedings Of The 26th Annual Conference On Psychology Of Mathematics Education* (Vol.4, S.249-255).
- Şahin, A. (2011), “Öğretmen Algılarına Göre Etkili Öğretmen Davranışları”, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 239-259.
- Şen, Ş. ve Erişen, Y. (2002), “Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Öğretim Elemanlarının Etkili Öğretmenlik Özellikleri”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 99-116.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016), “*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.